

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ DÂN CHỦ TRONG HOẠT ĐỘNG QUẢN LÝ TRƯỜNG HỌC

TS. VÕ VĂN LỘC
Trưởng Đại học Sài Gòn

1. Quản lý trường học là một trong những nhiệm vụ bao trùm của người lãnh đạo nhà trường. Để nâng cao hiệu quả quản lý, người lãnh đạo phải không ngừng đúc kết kinh nghiệm, tìm tòi những biện pháp tối ưu, quan tâm đến tâm tư, nguyện vọng, đời sống của cán bộ công chức, xây dựng được bầu không khí tâm lý lành mạnh, đoàn kết gắn bó và ý thức phấn đấu vươn lên vì trách nhiệm cá nhân và vì thanh danh của tập thể nhà trường. Một trong những biện pháp tốt nhất để tác động vào sự phát triển nhà trường chính là thực hành dân chủ. Về vấn đề này, Bác Hồ đã để lại cho chúng ta nhiều bài học quý giá.

Nói chuyện với trường Thanh niên Lao động Xã hội chủ nghĩa Hòa Bình ngày 17 tháng 8 năm 1962, Bác Hồ căn dặn thầy giáo và học sinh nhà trường:

"Phải bàn bạc dân chủ. Có công việc gì, ban phụ trách trường bàn bạc với anh em, làm cho tư tưởng mọi người thông suốt, động viên mọi người cùng làm, chứ không nên ban phụ trách định kế hoạch rồi bắt mọi người làm..." (X, 589)

Trên cơ sở những lời dạy của Bác về dân chủ, bài viết trình bày một luận điểm của Hồ Chí Minh về dân chủ trong hoạt động quản lý trường học.

2. Nội dung chủ yếu của tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ trong hoạt động quản lý trường học là: *"Phải bàn bạc dân chủ"*.

Lời phát ngôn trên của Bác có giá trị khẳng định một chân lý, một mệnh lệnh ngắn gọn mà có sức khái quát lớn. Trong bài nói trên, sau khi nêu yêu cầu *"Phải bàn bạc dân chủ"*, Bác tiếp tục giải thích rõ hơn ý kiến của mình: *"Có công việc gì, ban phụ trách trường bàn bạc với anh em..."*

Trong mỗi trường học đều có rất nhiều công việc. Những công việc đó dù lớn hay nhỏ đều đòi hỏi người lãnh đạo phải quan tâm giải quyết. Nếu với một tinh thần *"bàn bạc dân chủ"* thì khi có công việc gì, *"ban phụ trách trường bàn bạc với anh em,..."*

Cách nói của Bác cho thấy: hầu như việc gì trong trường cũng cần phải được đem ra *"bàn bạc dân chủ"*.

2.1 Vì sao việc gì cũng cần phải được đem ra bàn bạc dân chủ?

Một - Vì dân là chủ, tập hợp được dân là tập hợp được sức mạnh vô địch. Điều này đã được Bác nhắc đi nhắc lại nhiều lần:

"Phải nhớ rằng dân là chủ. Dân như nước, mình như cá. Lực lượng bao nhiêu là nhờ ở dân hết!" (IV, 101)

Hai - Có bàn bạc dân chủ mới phát huy được sáng kiến của quần chúng:

"Có dân chủ mới làm cho cán bộ, quần chúng đề ra sáng kiến" (V, 244)

Ba - Có bàn bạc dân chủ mới *"làm cho tư tưởng mọi người thông suốt"* để cùng làm.

Thông suốt là một dấu hiệu bản chất của dân chủ. Ở đây, dân chủ có thể hiểu như là một hình thức của công tác tư tưởng. Thông suốt không chỉ là một một dấu hiệu dân chủ đối với người làm công tác quản lý mà còn là một dấu hiệu dân chủ đối với người học, học sinh. Người học muốn biết, hiểu thì phải dân chủ hỏi, bàn:

"Ai có ý kiến gì đều thật thà phát biểu. Điều gì chưa thông suốt thì hỏi, bàn cho thông suốt" (VII, 456)

Bác chỉ ra một yếu tố tâm lý rất cần được quan tâm trong việc trao đổi, bàn bạc để thông suốt: *"Mọi người đều hiểu mới vui lòng làm. Có người chưa hiểu, chưa hài lòng mà bắt họ làm thì hỏng việc"* (VII, 540)

Bốn - Bản thân người làm công tác quản lý cũng có hạn chế về hiểu biết và kinh nghiệm, nên cần lắng nghe ý kiến của quần chúng để bổ sung cho hiểu biết và kinh nghiệm của mình:

"Sự hiểu biết và kinh nghiệm của mình cũng chưa đủ cho sự lãnh đạo đúng đắn. Vì vậy, ngoài kinh nghiệm của mình, người lãnh đạo còn phải dùng kinh nghiệm của đảng viên, của dân chúng, để thêm cho kinh nghiệm của mình" (V, 285)

Năm - Dân chủ - theo như Bác Hồ khẳng định - là chiếc *"Chìa khóa vạn năng"* có thể giúp nhà quản lý giải quyết những tình huống xấu nhất (XII, 249).

Những điều lí giải trên đây giúp chúng ta hiểu rõ hơn lời Bác dạy: Quản lí là một loại hoạt động phức tạp, vì nó luôn gắn với con người, thông qua con người mà hướng tới đạt những mục tiêu quản lí. Vì vậy, người làm công tác quản lí nói chung, quản lí giáo dục nói riêng, không được chủ quan, kiêu ngạo (Người lãnh đạo không nên kiêu ngạo mà nên hiểu thấu - Hồ Chí Minh). Ngược lại, cần phải gắn gũi, sâu sát với quần chúng, lắng nghe ý kiến của quần chúng. Quần chúng giải quyết được những việc mà lãnh đạo nghĩ mãi không ra. Bác Hồ có lần đã nói như thế. Việc gì trong trường học cũng cần phải được đem ra bàn bạc dân chủ. Có thể nói, giá trị và tính hiện thực của tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ trong trường học là vô cùng to lớn!

2.2. Mục đích của bàn bạc dân chủ là gì?

Là làm cho tư tưởng mọi người thông suốt, động viên mọi người cùng làm.

Có thể nói, đây chính là lời chỉ dẫn có giá trị phương pháp luận chung chất cho quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về dân chủ trong hoạt động quản lí nói chung và quản lí giáo dục, quản lí trường học nói riêng. *Làm cho tư tưởng mọi người thông suốt* vừa là biện pháp vừa là mục tiêu của hoạt động quản lí. Là biện pháp, khi thông suốt là cửa ngõ để dân chủ đi vào đời sống giáo dục trong nhà trường, qua đó, thầy và trò cùng thực hiện đầy đủ phương châm, nguyên lí giáo dục của Đảng, mục tiêu đào tạo của trường. Là mục tiêu, khi thông suốt trở thành một giá trị mà chỉ có nền giáo dục dân chủ chân chính mới mang đến để hình thành nhân cách văn hóa dân chủ cho người học. Thông suốt, như vậy, không đồng hành với áp đặt, nhồi nhét, mệnh lệnh mất dân chủ. Nó chỉ nảy nở trên một vườn ươm đầy yêu thương, nhân đạo, được kích thích bởi lòng tự trọng, trung thực, bản lĩnh và hướng tới lí tưởng đẹp đẽ, mang hoài bão cống hiến và sáng tạo cho dân tộc và nhân loại.

Ở một bài nói khác của Chủ tịch Hồ Chí Minh, ta cũng thấy Người đề ra yêu cầu *thông suốt* trong sự học (Xem *Khoa học Giáo dục* số 66, tháng 3 - 2011, tr. 25). Như vậy, *một nền giáo dục hoàn toàn Việt Nam* mà Chủ tịch Hồ Chí Minh dày công xây dựng là một nền giáo dục dân chủ mới, trong đó, *thông suốt* là một trong những thuộc tính làm nên bản chất đặc trưng của nền giáo dục dân chủ mới ở nước ta (3).

2.3. Nếu không bàn bạc dân chủ thì sẽ gặp tác hại như thế nào?

Không đưa ra bàn bạc dân chủ là một dấu hiệu của bệnh chủ quan. Chủ quan là một con đường ngắn dẫn đến quan liêu, mệnh lệnh, bớt xén.

Trong bài nói ngày 17 tháng 8 năm 1962 trên đây, sau khi nêu ra vài ví dụ để chứng minh cho sự cần thiết của thực hành dân chủ trong công tác quản lí trường học, Bác Hồ kết luận:

"Cũng ví như ở đây, nếu ban phụ trách có sáng kiến, có dân chủ thì trường tốt, nếu ban phụ trách lại quan liêu, mệnh lệnh, bớt xén, trường sẽ không ra gì hết" (X, 589-591)

Bác dùng cách nói đối xứng làm rõ sự khác nhau giữa dân chủ và quan liêu trong hoạt động quản lí.

3. Bàn bạc dân chủ trong hoạt động quản lí trường học là một luận điểm nằm trong hệ thống quan điểm dân chủ Hồ Chí Minh về hoạt động quản lí, lãnh đạo dưới ánh sáng của phương pháp luận Mác - Lênin.

Ảnh hưởng tư tưởng *thân dân* của cha mình, bản thân Nguyễn Tất Thành - Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh lại có lòng yêu thương đồng bào, yêu thương nhân loại cần lao bị đau khổ, kế thừa truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa văn hóa nhân loại, tiếp thu tư tưởng tiến bộ về vai trò của quần chúng nhân dân của chủ nghĩa Mác - Lênin, Hồ Chí Minh luôn đánh giá cao sức mạnh của nhân dân trên tất cả mọi lãnh vực của đời sống xã hội. Vì vậy, tư tưởng dân chủ ở Hồ Chí Minh nói chung, tư tưởng dân chủ trong hoạt động quản lí nói riêng, là sản phẩm của một nhân cách văn hóa Việt Nam vừa truyền thống vừa hiện đại, vừa đậm nét văn hóa phương Đông vừa tiếp cận tư tưởng dân chủ tiến bộ của phương Tây, nên có giá trị phổ quát và bền vững.

Tư tưởng dân chủ Hồ Chí Minh làm cơ sở và nền tảng xây dựng Đảng Cộng sản Việt Nam, xây dựng Nhà nước Việt Nam, hệ thống tổ chức chính quyền, mặt trận, các đoàn thể chính trị - xã hội, các ngành, trong đó có ngành giáo dục - đào tạo.

4. Trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế ngày càng sâu rộng, đất nước ta đang đứng trước yêu cầu "Phát triển, nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo, chất lượng nguồn nhân lực; phát triển khoa học công nghệ và kinh tế tri thức. Tập trung giải quyết vấn đề việc làm và thu nhập cho người lao động, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân" (2, 321), Tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ trong hoạt động quản lí trường học cần được nghiên cứu quán triệt và vận dụng tích cực hơn, hiệu quả hơn. Vì vậy, vai trò của hiệu trưởng, giám đốc cơ sở giáo dục và đào tạo là hết sức quan trọng trong việc giáo dục, hình thành nhận thức,

(Xem tiếp trang 16)